

слідів і речових доказів, виявлених на місці події. Недооцінка слідчими всіх доказів у їх сукупності призводить до того, що в протоколах огляду недостатньо повно відображається загальна обстановка місця події, особливо щодо стану та взаємного розташування різних предметів, що її складають.

Відтак, необхідно як під час збирання доказів ще на місці події, так і при подальшому їх дослідженні й використанні, враховувати взаємозв'язок різних слідів, за допомогою яких можна уявно відтворити подію того, що сталося.

ЛІТЕРАТУРА

1. Колесніков В. В. Розслідування злочинів, пов'язаних з пожежами : Дис... на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук за спец. : 12.00.09 / В. В. Колесніков. – Харків, 2004. – 180 с.
2. Костенко М. В. Криміналістична характеристика вбивств на замовлення : автореф. дис... на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук за спец. : 12.00.09 «кримінальний процес та криміналістика ; судова експертиза ; оперативно-розшукова діяльність» / М. В. Костенко. – Харків, 2003. – 21 с.
3. Динту В. А. Обстановка злочину як елемент криміналістичної характеристики злочинів : Дис... на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук за спец. : 12.00.09 / В. А. Динту. – Одеса, 2013. – 239 с.
4. Поліщук В. В. Розслідування злочинів, пов'язаних із застосуванням вибухових пристроїв : Дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук за спец. : 12.00.09 / В. В. Поліщук. – К., 2013. – 229 с.

УДК 343.137.9

ВПЛИВ СМЕРТІ ПОСТРАЖДАЛОГО НА ЮРИДИЧНУ ДОЛЮ ПРОВАДЖЕННЯ У ФОРМІ ПРИВАТНОГО ОБВИНУВАННЯ

Тітко І.А.,
к.ю.н., доцент

*Полтавський юридичний інститут
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

У статті розглядається проблематика, породжена таким юридичним фактом як смерть постраждалої особи в кримінальних провадженнях у формі приватного обвинувачення. Висловлюється авторська позиція стосовно існуючих складнощів доктринального розуміння та прикладного застосування закону. Пропонуються можливі шляхи їх подолання.

Ключові слова: смерть потерпілого, приватний інтерес, приватні начала, диспозитивність, публічність, захист інтересів.

Тітко І.А. / ВЛИЯНИЕ СМЕРТИ ПОСТРАДАВШЕГО НА ЮРИДИЧЕСКУЮ СУДЬБУ ПРОИЗВОДСТВА В ФОРМЕ ЧАСТНОГО ОБВИНЕНИЯ / Полтавский юридический институт Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого, Украина

В статье рассматривается проблематика, возникающая в связи с таким юридическим фактом как смерть постражденного в уголовных производствах в форме частного обвинения. Высказывается авторская позиция касательно существующих на сегодня сложностей доктринального понимания и прикладного применения закона. Предлагаются возможные пути их преодоления.

Ключевые слова: смерть потерпевшего, частный интерес, частные начала, диспозитивность, публичность, защита интересов.

Titko I.A. / INFLUENCE DEATH OF THE VICTIM TO LEGAL FATE OF PRODUCTION IN THE FORM OF PRIVATE ACCUSATION / Poltava Law Institute of the Yaroslav the Wise National Law University, Ukraine

One of the factors giving rise to problems of providing private interests during the investigation and court examination in the processes in form of private accusation is the death of the victim.

Formulation of the question in this perspective is not new, as subjected to scientific comprehension in the days of Criminal Procedure Code of 1960. But in the article, this problem is considered from the standpoint of the provisions of the Criminal Procedure Code of 2012.

The article analyzes two different approaches regarding the impact of the death of the victim on the further development of criminal proceedings in form of private accusation. Besides, different versions of events, depending on exactly when the victim died are reviewed:

- before applying for a criminal offense against him and entering information in the Unified Register of pre-trial investigations;
- after entering the information in the Unified Register of pre-trial investigations, but until the court's final decision;
- during the pre-trial investigation or trial, after which the prosecutor refused to maintenance of public accusation;
- in the proceedings of private accusation vicarious form came after the rejection of the State Prosecutor of the prosecution and acceptance the burden of proof on the victims themselves.

The article contains an analysis of the current legislation of Ukraine. It expresses the author's position regarding features of the legal nature of production of private accusation. It turns out the effect of the features production of private accusation in the deliberations.

The article presents the author's vision relatively these issues. The author's position regarding the problems existing today expressed. Possible solutions were proposed.

Key words: death of the victim, private interest, private elements, optionality, publicity, protection of the interests.

Одним із чинників, що породжує проблематику забезпечення приватних інтересів на стадії слідства та судового розгляду саме в провадженнях у формі приватного обвинувачення, є смерть потерпілого, за заявою якого таке провадження розпочате. Відмітимо, що постановка питання у такому ракурсі сама по собі не є новою, оскільки піддавалась науковому осмисленню ще за часів КПК 1960 року [1]. Разом із тим, розгляд значеного не втратив своєї наукової актуальності й на сьогодні, оскільки, по-перше, серед науковців так і не сформувалось єдиної думки з цього приводу; по-друге, кардинальні зміни у парадигмі проваджень

приватного обвинувачення зобов'язують переосмислити усі раніше зроблені висновки; по-третє, аналіз судової практики вирішення даної ситуації за новим КПК України породжує багато питань щодо відповідності правозастосування положенням чинного законодавства.

Огляд наукових позицій дає підстави виділити принаймні два діаметрально-протилежних підходи (та деякі проміжні) стосовно впливу смерті потерпілого на подальшу долю кримінального провадження у формі приватного обвинувачення [2].

Наприклад, І. Я. Фойницький доводив, що смерть потерпілого є закінченням усіх особистих рахунків між

жертвою і правопорушником, і в порядку правонаступництва до спадкоємців переходять лише майнові права, а не особисті. Відтак смерть є підставою для погашення кримінальної відповідальності за всі діяння, які переслідуються у формі приватного обвинувачення, об'єктом яких було невіддільне від особи померлого благо, як то його честь, гідність, тілесна недоторканість тощо. Зі смертю потерпілого розпочає кримінальне провадження підлягає закриттю за фікцією про примирення [2, с. 127]. М. А. Чельцов теж вказував, що переслідування в порядку приватного обвинувачення носить суто особистий характер, не може передаватися в порядку правонаступництва, а відтак у разі смерті потерпілого провадження приватного обвинувачення підлягає закриттю [3, с. 103]. Позицію про те, що право ініціації провадження у формі приватного обвинувачення є правом особистим, а відтак у випадку смерті постраждалого не переходить за спадковістю, а сам факт смерті постраждалого є підставою для закриття кримінального провадження висловлював і В. К. Случевський [4, с. 468]. Аналогічний погляд зустрічаємо й в роботах інших дослідників [5, с. 105].

Проте в доктрині кримінального процесу в рівній мірі представлено й протилежний підхід до зазначеного питання. Зокрема І. Я. Фойницький в іншій своїй роботі вказує, що смерть приватного обвинувача не має призводити до закриття провадження, оскільки право обвинувачення переходить в порядку правонаступництва до спадкоємців померлого [6, с. 31]. Схожу позицію знаходимо в роботі Л. Я. Таубера: у разі смерті потерпілого права, пов'язані з кримінальним переслідуванням мають переходити до його близьких родичів [7, с. 399]. У сучасній юридичній літературі також зустрічається позиція про те, що у справах приватного обвинувачення близьким родичам постраждалого слід надати таку можливість. Як зазначає В. В. Навроцька, «обгрунтовується це тим, що не виключені ситуації, коли постраждалий просто не встиг подати скаргу, чи коли він, фактично примирившись з обвинуваченим, не встиг документально оформити досягнутий консенсус. І тому буде справедливо, якщо його родичі (яких в законодавчому порядку пропонується визнати особливим суб'єктом процесу – правонаступниками) завершать те, що розпочав він» [8, с. 96-97]. Показово, що такого роду підходи знайшли втілення у нормативно-правових актах окремих держав. Наприклад, відповідно до КПК Республіки Білорусь потерпілий, а в разі його ... смерті будь-який з його повнолітніх близьких родичів або членів сім'ї, а також законний представник мають право брати участь у кримінальному переслідуванні обвинуваченого, а у справах приватного обвинувачення – право висувати і підтримувати обвинувачення проти особи, яка вчинила злочин. Потерпілий або його правонаступник має право в будь-який момент провадження у кримінальній справі відмовитися від обвинувачення (ч. 1 ст. 28).

Свого роду проміжною позицією (між двома вищеведеними протилежними) є підхід науковців, які пропонують розглядати це питання залежно від повноти дієздатності потерпілого. Це у свою чергу надає можливість дійти висновку, що, якщо постраждалий від злочину за життя не володів повною процесуальною дієздатністю, то право розпоряджатися його процесуальними правами належало законному представнику, а відтак смерть потерпілого не має вирішального значення, оскільки всіма повноваженнями потерпілого в провадженні приватного обвинувачення за таких умов користується його законний представник [8, с. 96; 9, с. 120].

На наш погляд, очевидно, що раніше висловлені позиції безумовно можуть мати цінність в умовах сучасності, проте лише із поправкою на новачі КПК України 2012 року.

По-перше, якщо відповідно до раніше чинного законодавства (на якому базувались вищеведені погляди) у справах приватного обвинувачення єдиним представ-

ником обвинувачення був сам потерпілий, то на сьогодні у даній категорії проваджень обов'язковою фігурою (у більшості випадків) є прокурор. Відтак сучасний стан справ передбачає множинність суб'єктів на стороні обвинувачення в провадженнях приватного обвинувачення, а відтак «вибуття з гри» одного з них вже не може розцінюватися як «непоправна процесуальна втрата», й ситуація має розглядатися під іншим кутом зору.

По-друге, на наше переконання, відповідь на питання про вплив смерті постраждалого на долю кримінального провадження приватного обвинувачення у значній мірі залежатиме від різновиду такого провадження. Зокрема, як вказується у найбільш нових комплексних дослідженнях з даної тематики, «аналіз чинного КПК надає можливість класифікувати прояви проваджень приватного обвинувачення ... залежно від моменту набуття провадженням форми провадження приватного обвинувачення на: (а) основне – провадження приватного обвинувачення, яке є таким апріорі (ст. 477 КПК); (б) субсидіарне – виникає у випадку, якщо прокурор відмовився від підтримання державного обвинувачення у провадженні публічного обвинувачення, а потерпілий скористався правом підтримувати обвинувачення замість прокурора (ч. 3, 5 ст. 340 КПК)» [10, с. 51].

Відтак, якщо при вивченні цього питання за КПК 1960 року науковці, як правило, розглядали ситуацію смерті потерпілого до моменту подання скарги до суду та після початку судового розгляду за такою скаргою, але до його завершення, то вищеведені особливості новітнього кримінального процесуального законодавства України змушують внести у перелік можливих ситуацій значні корективи. На наш погляд, окремого розгляду потребують наступні випадки смерті потерпілого в провадженнях у формі приватного обвинувачення, які відрізняються моментом настання даного юридичного факту: 1) потерпілий помер до подання заяви про вчинення кримінального правопорушення щодо нього і внесення інформації до Єдиного реєстру досудових розслідувань (далі – ЄРДР); 2) смерть потерпілого настала після внесення інформації до ЄРДР, але до винесення судом остаточного рішення; 3) потерпілий помер під час стадії досудового розслідування або судового розгляду, після чого прокурор відмовився від підтримання державного обвинувачення; 4) смерть потерпілого у провадженні приватного обвинувачення субсидіарної форми настала після відмови прокурора від підтримання державного обвинувачення та прийняття потерпілим тятаря доказування. Розглянемо окремо кожен з випадків:

1) потерпілий помер до подання заяви про вчинення кримінального правопорушення щодо нього і внесення інформації до ЄРДР. Відразу підкреслимо, що початок кримінального провадження у формі приватного обвинувачення у такій ситуації на сьогодні в рамках реалій законодавства України може розглядатися лише у форматі *de lege ferenda*, оскільки чинний КПК України передбачає передавання процесуальних прав померлого потерпілого його близьким родичам лише за умови, що смерть настала внаслідок кримінального правопорушення (ч. 6 ст. 55 КПК України), що автоматично виключає таке правопорушення з числа проваджень у формі приватного обвинувачення. Стосовно ж доцільності введення відповідного правила про наслідування родичами померлого потерпілого права ініціативи кримінального переслідування по даній категорії справ, то вектор вирішення питання, як нами вже відзначалося, залежить від позиції щодо нерозривності даного права з особою потерпілого, а відтак можливості його «спадкування» родичами померлого. При цьому, серед авторських варіацій кожного з підходів, зустрічаються як безапеляційні, так і помірковані варіанти. Наприклад, якщо А. В. Ленський та Ю. К. Якимович наполягають, що настання смерті потерпілого до моменту подання ним заяви до правоохоронних органів призводить до безумовної втрати можливості розпочати кримінальне провадження

у формі приватного обвинувачення, оскільки право такої ініціативи є невіддільним від особи потерпілого [11, с. 19], то В. В. Дорошков перекоонує, що смерть постраждалого не виключає можливості початку кримінального провадження приватного обвинувачення шляхом подання відповідної заяви його близькими родичами [12, с. 73]. Більш помірковану позицію знаходимо в роботі Л. А. Меженіної, яка пропонує пов'язувати можливість правонаступництва ініціативи початку провадження у формі приватного обвинувачення лише з випадками, коли потерпілий перед смертю якимось чином зафіксував своє прагнення притягти до кримінальної відповідальності особу, яка вчинила кримінальне правопорушення [13, с. 82]. Проте, на наш погляд, навіть такого роду поміркована позиція викликає доволі вагомий зауваження. По-перше, як зазначає В. В. Навроцька, «якщо таке прагнення і можна якось підтвердити ... то все ж існує суттєва різниця між прагненням подати скаргу з вимогою порушити кримінальну справу (не виключено, що особа спочатку висловила відповідне бажання, а згодом – передумала) і реалізацією відповідного права» [8, с. 99-100]. По-друге, подібного роду підхід може бути виправданий нормативною конструкцією початку проваджень у формі приватного обвинувачення, яка існувала в Україні за КПК 1960 року та існує на сьогодні в деяких інших державах, і передбачає, що до початку кримінального провадження потерпілий має зібрати доказовий матеріал й підготувати максимально якісне звернення (скаргу) до суду, що у свою чергу вимагає значних часових затрат. Якщо ж розглядати ситуацію з позиції чинного КПК України, то, зауважимо, що початок провадження у формі приватного обвинувачення на сьогодні не вимагає від потерпілого жодних підготовчих дій і займає мінімум часових затрат. Відтак, на наш погляд, найбільш чітким і однозначним вираженням прагнень потерпілого буде подання (або, відповідно, неподання) ним заяви до правоохоронних органів. Передання ж такого права родичам потерпілого в порядку наслідування по суті перекреслить такі характеристики правової природи проваджень у формі приватного обвинувачення як посягання на суб'єктивні права конкретної особи та необхідність врахування думки потерпілого для віднесення діяння до числа протиправних.

Доволі цікавою і оригінальною в цьому плані є позиція В. В. Навроцької. Як стверджує автор, «одним з випадків обов'язку прокурора порушити кримінальну справу про діяння, яке, за загальним правилом, належить до категорії справ приватного обвинувачення є ситуація, коли спочатку вчинено таке діяння, а згодом – інше, яке належить до справ публічного обвинувачення. Причому оцінка другого з діянь як злочинного сумнівів не викликає, однак його кваліфікація залежить від того, чи перше з діянь було кваліфіковано як злочин. Наприклад, вчинено діяння, передбачене ч. 1 ст. 152 КК України. Згодом, побоюючись, що постраждала особа подасть скаргу з вимогою порушити кримінальну справу, її вбивають. В даному випадку позбавлення людини життя слід кваліфікувати за п. 9 ч. 2 ст. 115 КК України як «умисне вбивство з метою приховати інший злочин» (в наведеному випадку – звалтування), але для цього потрібно, щоб і попереднє діяння було оцінене як злочинне. Однак така оцінка може бути зроблена за умов, коли вчинене є протиправним, винним, караним, суспільно небезпечним. Відсутність хоча б однієї з цих чотирьох наведених ознак позбавляє можливості стверджувати, що вчинено злочин. Суспільна безпека як обов'язкова ознака злочину означає, що дія (чи бездіяльність) завдає чи створює реальну загрозу заподіяння істотної шкоди об'єктам кримінально-правової охорони. У разі вчинення діяння, передбаченого ч. 1 ст. 152 КК України, сам постраждалий (а у визначених законом випадках – його законний представник) самостійно визначає (а це об'єктивується в поданні органу, що веде кримінальний процес, відповідної скарги), чи спричинена йому

діянням, передбаченим кримінальним законом, шкода. Якщо ж, на його думку, це не так, то, відповідно, відсутня суспільна небезпека. А, отже, немає підстав говорити, що вчинено злочин, і, в свою чергу, наступне з діянь – позбавлення життя не можна кваліфікувати за п. 9 ч. 2 ст. 115 КК України як умисне вбивство з метою приховати інший злочин. Однак, видається, що в аналізованій ситуації з метою захисту, передусім, публічних інтересів, кримінальна справа про діяння, передбачене ч. 1 ст. 152 КК України повинна бути порушена прокурором незалежно від того, чи була подана скарга з вимогою порушити кримінальну справу, чи ні» [8, с. 101-102].

Підтримуючи кінцевий висновок автора стосовно можливості кваліфікації такого роду випадків за п. 9 ч. 2 ст. 115 КК України, вважаємо за доцільне дещо удосконалити наведену аргументацію.

По-перше, ми також дотримуємось позиції, що однією з характеристик правової природи проваджень приватного обвинувачення є необхідність врахування суб'єктивного сприйняття постраждалим вчинених щодо нього дій як шкідливих. Якщо ж постраждалий себе таким не вважає, відповідно він не звертається із заявою до правоохоронних органів, що виключає можливість початку кримінального переслідування. Тож, у випадку із вчиненням кримінального правопорушення, що переслідується в порядку приватного обвинувачення, баланс між ступенем порушення загальносуспільних і приватних інтересів схиляється в бік останніх, що тим не менш не виключає наявність мінімально-необхідного рівня суспільної небезпечності такого діяння як підстави для законодавчого віднесення його до числа кримінально-караних. Тобто з позиції матеріального кримінального права злочин залишається злочином (заява потерпілого не є елементом складу кримінального правопорушення), проте, зважаючи на позицію потерпілого, знижується публічна вагомість такого діяння, що виключає можливість запуску механізму кримінального переслідування правопорушника.

По-друге, при застосуванні п. 9 ч. 2 ст. 115 КК України, на наш погляд, має значення не стільки оцінка потерпілим першого із вчинених діянь як злочинного, скільки усвідомлення злочинності першого діяння правопорушником, що у свою чергу породжує мотив убивства з метою приховання раніше вчиненого кримінального правопорушення. Тобто тут слід пам'ятати про кримінально-правовий принцип суб'єктивного ставлення, який передбачає, що юридично значимими й такими, що можуть потягти застосування заходів кримінальної відповідальності є лише ті обставини діяння, що усвідомлювались особою, яка таке діяння вчинила.

Тож, на наш погляд, позиція В. В. Навроцької щодо можливості прокурора, зважаючи на безпорадний стан потерпілого та виходячи з вимоги захисту публічних інтересів, в рамках кримінального провадження з кваліфікацією за п. 9 ч. 2 ст. 115 КК України розпочати й провадження приватного обвинувачення без заяви потерпілого є цілком виправданою;

2) смерть потерпілого настала після внесення інформації до ЄРДР, але до винесення судом остаточного рішення. Перш за все слід звернути увагу на те, що з урахуванням нововведень КПК України 2012 року дана ситуація є принципово відмінною від попередньо розглянутої саме за критерієм приватності/публічності правовідносин. Як ми вже відмічали, якщо відповідно до раніше чинного законодавства у справах приватного обвинувачення єдиним представником обвинувачення був сам потерпілий, то на сьогодні у даній категорії проваджень обов'язковою фігурою є прокурор (за винятком випадків, коли він відмовився від обвинувачення, але про це – далі). Тож, сучасний стан справ передбачає множинність суб'єктів на стороні обвинувачення в провадженнях приватного обвинувачення, а відтак смерть потерпілого не призводить до зникнення вказаної сторони,

оскільки з моменту внесення інформації до ЄРДР обов'язок здійснювати кримінальне переслідування покладається на органи слідства і прокуратури. При цьому даний обов'язок зберігається до моменту завершення кримінального провадження, що знаменується винесенням судом вироку або закриттям провадження у зв'язку із відмовою потерпілого від обвинувачення чи за однією з інших підстав, передбачених законом. Звернемо увагу, що КПК України не називає такої підстави для закриття кримінального провадження у формі приватного обвинувачення як смерть потерпілого, а також не дає жодних підстав ототожнювати даний юридичний факт з відмовою потерпілого від обвинувачення по цій категорії проваджень. Вважаючи на вказане, доволі дивними, на наш погляд, є окремі випадки правозастосовної практики з даного питання, які демонструють інтерпретацію смерті потерпілого в провадженнях приватного обвинувачення як його відмову від обвинувачення.

Наприклад, згідно з ухвалою Вільшанського районного суду Кіровоградської області від 24 вересня 2014 року Особа_1 було «пред'явлено обвинувачення в тому, що він 27 квітня 2014 року близько 12 год. 00 хв., перебуваючи неподалік від власного домоволодіння, зустрів свого сусіда Особа_2, який проходить повз нього. В цей час, на ґрунті неприязних стосунків, Особа_1 наніс Особі_2 відрізок алюмінієвої труби два удари по лівій нозі в області стегна, спричинивши тілесні ушкодження у вигляді крововиливу на шкірі зовнішньо-бокової поверхні лівого стегна, які згідно висновку судово-медичного експерта № 114 від 02 липня 2014 року відносяться до категорії легких тілесних ушкоджень. Такі дії Особи_1 органом досудового розслідування кваліфіковані за ч. 1 ст. 125 КК України як умисне легке тілесне ушкодження. Прокурор у підготовчому судовому засіданні просив закрити кримінальне провадження, оскільки помер потерпілий по даній справі, дана справа відноситься до категорії приватного обвинувачення, відповідно потерпілий на даний час не може підтримувати обвинувачення, в зв'язку з чим провадження по даній справі підлягає закриттю. Обвинувачений не заперечував проти закриття кримінального провадження у зв'язку зі смертю потерпілого. ... Відповідно до п. 7 ч. 1 ст. 284 КПК України, кримінальне провадження закривається в разі, якщо потерпілий відмовився від обвинувачення у кримінальному провадженні у формі приватного обвинувачення. ... Беручи до уваги те, що дане провадження є кримінальним провадженням у формі приватного обвинувачення, яке може бути розпочате слідчим, прокурором лише на підставі заяви потерпілого та може тривати лише за умови підтримання саме ним обвинувачення, тому дане право потерпілого є особистим немайновим правом, а отже не допускає правонаступництва. Таким чином, враховуючи те, що потерпілий помер і, відповідно, відсутні обставини, які свідчать про підтримання обвинувачення потерпілим, суд вважає необхідним закрити кримінальне провадження згідно п. 7 ч. 1 ст. 284 КПК України» [14].

Іншим, не менш показовим випадком, окрім того вже із «апеляційним продовженням», є рішення Володарського районного суду Київської області. Так, вказаним судом у ході розгляду кримінального провадження відносно Особи_1, який обвинувачувався у вчиненні кримінальних правопорушень, передбачених ч. 1 ст. 185 та ч. 2 ст. 125 КК України, суд 17 грудня 2013 року своєю ухвалою провадження в частині обвинувачення за ч. 2 ст. 125 КК України закрив, оскільки було встановлено, що потерпілий, за заявою якого розпочате провадження, помер (про що видано свідоцтво про смерть від 27 листопада 2013 року) і у судовому засіданні прокурор заявив клопотання про закриття кримінального провадження у зв'язку зі смертю потерпілого. Вважаючи, що смерть потерпілого є належною підставою для закриття кримінального провадження у формі приватного обвинувачення, керуючись п. 7 ч. 1 ст. 284 КПК України, суд клопотання прокурора задовольнив і закрив провадження [15].

Показово, що принципово іншу оцінку даній ситуації надав прокурор вищого рівня. Так, «свою апеляційну скаргу прокурор обґрунтовував тим, що, на його думку, судом допущено істотне порушення кримінального процесуального закону та неправильно застосовано закон України про кримінальну відповідальність і зазначав, що ст. 284 КПК України передбачений виключний перелік підстав для закриття кримінального провадження, серед яких така підстава як смерть потерпілого відсутня» [16]. При цьому позиція прокурора була цілком підтримана й Апеляційним судом Київської області, який вказав, що «закриваючи провадження за ч. 2 ст. 125 КК України суд посилався на п. 7 ч. 1 ст. 248 КПК України. При цьому як підставу для закриття зазначив встановлений в ході судового розгляду кримінального провадження факт смерті потерпілого. Перелік підстав для закриття кримінального провадження встановлений положеннями ст. 284 КПК України, серед яких така підстава як смерть потерпілого відсутня. Відтак колегія суддів погоджується з позицією прокурора щодо того, що закриття кримінального провадження з наведеної підстави не ґрунтується на вимогах закону» [16].

Враховання вищевказаної практики (зокрема, практики судів обласного рівня) та викладеного нами теоретичного бачення ситуації дозволяють наполягати на тому, що настання смерті потерпілого у провадженні у формі приватного обвинувачення після внесення інформації до ЄРДР, але до винесення судом остаточного рішення не може ототожнюватися із відмовою потерпілого від обвинувачення по даній категорії проваджень, а відтак не є підставою для закриття кримінального провадження. За новим КПК України у провадженнях приватного обвинувачення з моменту внесення інформації до ЄРДР кримінальне переслідування забезпечують державні органи, а відтак смерть потерпілого не ліквідує сторону обвинувачення, тож провадження має продовжуватися у звичайному режимі;

3) потерпілий помер під час стадії досудового розслідування або судового розгляду, після чого прокурор відмовився від підтримання державного обвинувачення. Розгляд даної ситуації є можливим, враховуючи зроблений нами висновок щодо продовження провадження приватного обвинувачення, незважаючи на смерть потерпілого, за заявою якого таке провадження було розпочате, за умови, що вказаний юридичний факт мав місце після внесення інформації до ЄРДР і до винесення судом остаточного судового рішення. Думається, що вимога послідовності та узгодженості викладених в роботі позицій зобов'язує нас шукати вирішення даної ситуації, виходячи з раніше наведених нами умовиводів. Зокрема, із висновку про те, що за новим КПК України у провадженнях приватного обвинувачення з моменту внесення інформації до ЄРДР кримінальне переслідування забезпечує прокуратура і, відповідно, смерть потерпілого не ліквідує сторону обвинувачення, логічно витікає інший висновок: «розпорядником» обвинувачення залишається прокурор, що надає йому повне право за наявності відповідних підстав реалізувати своє повноваження щодо відмови від обвинувачення. Позиція родичів (правонаступників потерпілого у матеріально-правовому розумінні) в такому випадку не повинна мати значення, оскільки, по-перше, чинне кримінальне процесуальне законодавство України не передбачає процесуального правонаступництва у провадженнях приватного обвинувачення, а, по-друге, підставами для відмови прокурора від обвинувачення є встановлення чинників, що об'єктивно виключають можливість продовження кримінального переслідування особи;

4) смерть потерпілого у провадженні приватного обвинувачення субсидіарної форми настала після відмови прокурора від підтримання державного обвинувачення та прийняття потерпілим тягара доказування на себе. Принципова відмінність даної ситуації від вищеописаних полягає у тому, що у цьому випадку обвинувачення є при-

ватним, так би мовити, «в чистому вигляді» без будь-яких «домішок публічності» в формі участі органів прокуратури у кримінальному переслідуванні. Відтак у провадженні приватного обвинувачення субсидіарної форми смерть потерпілого, яка настала після відмови прокурора від підтримання державного обвинувачення та прийняття потерпілим тягара доказування на себе, по суті цілком ліквідує сторону обвинувачення. Це, зважаючи на засаду змагальності, у свою чергу позбавляє суд можливості продовжувати розгляд по суті і «змушує поставити у провадженні крапку» шляхом його закриття. Але як раз тут виникає проблема визначення підстави такого закриття. З одного боку, закрити провадження у зв'язку із відмовою прокурора від підтримання державного обвинувачення суд не в праві, оскільки потерпілий висловив бажання підтримувати обвинувачення самостійно (і навіть якийсь час його реалізовував). З іншого – відсутня й можливість закриття провадження за таким юридичним фактом, як смерть потерпілого, оскільки

серед вичерпного переліку підстав для закриття, зазначеної підстави ст. 284 КПК України не називає. Думається, що саме в такій ситуації, зважаючи, по-перше, на відсутність публічно-правового механізму захисту прижиттєвих інтересів потерпілого, по-друге, на завдання кримінального процесу забезпечити притягнення до відповідальності кожного, хто вчинив кримінальне правопорушення (ст. 2 КПК України), і, по-третє, на неможливість вирішення питання закриття провадження в рамках правового поля чинного кримінального процесуального законодавства України, останнє доцільно піддати деяким корективам, закріпивши в провадженні приватного обвинувачення субсидіарної форми інститут процесуального правонаступництва. Відтак, пропонуємо доповнити ст. 340 КПК України положенням, відповідно до якого «У разі смерті потерпілого, який висловив згоду на підтримання обвинувачення в суді, його процесуальні права переходять до одного або кількох (за їх згодою) близьких родичів померлого».

ЛІТЕРАТУРА

1. Навроцька В. В. Вплив смерті жертви злочину на долю кримінальних справ приватного та приватно-публічного обвинувачення / В. В. Навроцька // Кримінальне право України. – 2006. – № 6. – С. 55–65.
2. Фойницький І. Я. Учение о наказании в связи с тюремномедием / И. Я. Фойницький. – М. : Добросвет-2000, Городец, 2000. – 464 с.
3. Чельцов М. А. Советский уголовный процесс / М. А. Чельцов. – Изд. 2-е, перераб. – М. : Рос. изд-во юрид. лит., 1951. – 512 с.
4. Случевский В. К. Учебник русского уголовного процесса. Судостроительство-судопроизводство / В. К. Случевский. – Изд. 4-е. – СПб, 1913. – 669 с.
5. Савицький В. М. Потерпевший в советском уголовном процессе / В. М. Савицький, И. И. Потеружа. – М. : Государственное изд-во юрид.лит., 1963. – 171 с.
6. Фойницький І. Я. Курсь уголовного судопроизводства / И. Я. Фойницький. – Том II. – Изд. 3-е, пересмотренное и дополненное. – С.-Петербург, 1910. – 537 с.
7. Таубер Л. Я. Жалоба потерпевшего при преступлениях неофициальных / Л. Я. Таубер, прив.-доц. Харьк. ун-та. – Харьков : Тип. и лит. – М. : Зильберберг и с-вья, 1909. – 413 с.
8. Навроцька В. В. Засада диспозитивності та її реалізація в кримінальному процесі України : Дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук. : спец. 12.00.09 / В. В. Навроцька. – Львів. – 2007. – 256 с.
9. Ной И. С. Охрана чести и достоинства личности в советском уголовном праве / И. С. Ной. – Саратов : Изд-во Саратовского ун-та, 1959. – 125 с.
10. Перепелиця С. І. Провадження у формі приватного обвинувачення : порівняльно-правове дослідження : монографія / С. І. Перепелиця. – Х. : Право, 2015. – 184 с.
11. Ленский А. В. Производство по делам частного обвинения в уголовном процессе России / А. В. Ленский, Ю. К. Якимович. – М. : Юристъ, 1998. – 48 с.
12. Дорошков В. В. Руководство для мировых судей. Дела частного обвинения / В. В. Дорошков. – М. : Изд-во Норма, 2001. – 272 с.
13. Меженина Л. А. Публичность российского уголовного процесса : Дисс. ... на соискание уч. степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 / Л. А. Меженина. – Уральский юридический институт МВД России. – Екатеринбург, 2002. – 175 с.
14. Ухвала Вільшанського районного суду Кіровоградської області від 24 вересня 2014 року, судова справа № 384/485/14-к (№ за ЄДРСР : 40585965).
15. Ухвала Володарського районного суду Київської області від 17 грудня 2013 року, судова справа № 364/1491/13-к (№ за ЄДРСР : 36137945).
16. Ухвала Апеляційного суду Київської області від 17 березня 2014 року, судова справа № 364/1491/13-к (№ за ЄДРСР : 37636462).